

ΒΑΣΙΚΑ ΤΙΝΑ ΠΕΡΙ ΙΕΡΑΣ ΠΑΡΑΔΟΣΕΩΣ*

ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ

Μητροπολίτου Μύρων

Καθηγητοῦ τῆς Ἱ. Θεολογικῆς Σχολῆς Σάλκης

ΕΠΙΛΕΓΟΜΕΝΑ

Εἰς πάντα τὰ ἀνωτέρω, νομίζομεν, συνοψίζονται τὰ καιρία καὶ βασικώτερα σημεῖα τῆς γενικωτέρας προβληματολογίας τῆς Ἱ. Παραδόσεως εἰς τὴν ἡμετέραν Ὁρθόδοξον Θεολογίαν.

Ἐν πολλοῖς, τὰ θέματα, ἅτινα ἐξετάζονται εἰς τὴν ἀνά χειῖρας μελέτην, δὲν εἶναι κατ' ἀρχὴν ξένα καὶ πρὸς τὰ ἀντιστοίχως παρὰ ταῖς λοιπαῖς Ἐκκλησίαις καὶ Ὁμολογίαις τιθέμενα. Καὶ παρ' αὐταῖς, ὅσον καὶ παρ' ἡμῖν, τίθενται καὶ συζητοῦνται ταῦτα, εἴτε ἐν τῷ συνόλω των, εἴτε ἐν μέρει καὶ μεμονωμένως, τὸ μόνον δὲ διαφέρον εἶναι ἡ δυναμένη νὰ ὑπάρξῃ διάφορος προοπτικὴ ἢ γωνία ὄψεως. Τοῦτο ἐλέχθη καὶ ἐν Προοιμίῳ.

Περὶ τὸν βεβαίως νὰ λεχθῆ, ὅτι ἡ βαρύτης καὶ διάστασις τοῦ ὅλου θέματος δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ διαφέρῃ δι' ἐκείνας τοὺςλάχιστον τὰς Ἐκκλησίας, ὡς ἡ ἡμετέρα Ὁρθόδοξος, διὰ τὰς ὁποίας ἡ Ἱ. Παράδοσις εἶναι καὶ θὰ ἐξακολουθῆ νὰ ἀναγνωρίζηται ὡς τὸ κύριον στοιχεῖον καὶ ὁ κεφαλαϊώδους σημασίας σύνδρομος παράγων τῆς ὅλης δομῆς καὶ τῆς ὅλης ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας.

Τοῦτο σημαίνει ὅτι, ὅπωςδῆποτε, ὁ περὶ Ἱ. Παραδόσεως λόγος ἐν τῇ συγχρόνῳ θεολογίᾳ εἶναι πάντοτε σημαντικὸς καὶ ἐπίκαιρος. Καὶ αὐτονοήτως, τοῦτο ἰσχύει κατὰ μείζονα λόγον διὰ τὴν ἡμετέραν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν καὶ Θεολογίαν, τὰς γνωρίζομενας ὡς κατὰ βάσιν «π α ρ α δ ο σ ι ο κ ε ν τ ρ ι κ ά ς».

Ἡ παροῦσα μελέτη, ὡς καὶ ἐν τῇ ἀρχῇ ἐλέχθη, δὲν κατῆλθεν εἰς τὰς λεπτομερείας τοῦ θέματος. Μὴ διεκδικοῦσα δι' ἑαυτὴν τὴν πληρότητα συγγραφῆς, ad hoc ἀναφερομένης εἰς τὸ ἄλλως εὐρύτατον θέμα τῆς Ἱ. Παραδόσεως, οὐδὲ οὔσα ποσῶς εἰδικὴ μονογραφία, ἐξαντλοῦσα πάντα τὰ ἐπὶ μέρους τῆς ὅλης δυναμένης νὰ ὑπάρξῃ προβληματικῆς ἐν τῷ θέματι, ἔμεινεν ἐντὸς τῶν στενῶν πλαισίων μιᾶς «εἰ σ η γ η τ ι κ ῆ ς μ ε λ ἔ τ η ς», ἢ —διὰ νὰ χρησιμοποιοῦσμεν μίαν περισσότερον ἀκριβολόγον καὶ σύγχρονον ὀρολογία—

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 470 τοῦ προηγουμένου τεύχους.

ὑπῆρξεν ἐν «working paper» κατὰ τὴν ἣν τὸ ἕλον ζήτημα περὶ Θείας Ἀποκαλύψεως διήλθε φάσιν τῆς γνωστῆς Συνοδικῆς Προπαρασκευῆς.

Ὡς τοιαύτη, ἡ ἐργασία αὕτη ἀνεφέρθη μὲν εἰς τὰ ἐπὶ μέρους τῆς ὑπαρχούσης ἐν τῷ ζητήματι προβληματικῆς καὶ ἔθεσε τὰ θέματα, δὲν ἐξήντηλησεν ὁμως ταῦτα. Τοῦτο ἦτο φυσικὸν καὶ αὐτονόητον.

* * *

Ἄλλ' ὅπως ποτ' ἂν ἦ, τὸ ὅπερ ἐκ τῆς ὅλης μελέτης σαφῶς κατεφάνη στοιχεῖον εἶναι, ὅτι ἡ Ἱ. Παράδοσις ἐντὸς τῆς Ὁρθόδοξου θεολογικῆς πραγματικότητος εἶναι καὶ ἀναγνωρίζεται ὡς εἷς παράγων ἀπολύτως δυναμικός διὰ τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν.

Τοῦτο, ὡς πρώτη διαπίστωσις, χρήζει ἰδιαίτερας ὑπογραμμίσεως, διὰ νὰ παραμερισθῶσιν αἱ τυχόν δυνάμεναι νὰ ὑπάρξωσι παρερμηγεῖαι τοῦ ὄρου «δυναμικός» καθ' ἑαυτόν.

Κατὰ τὴν Ὁρθόδοξον σκέψιν καὶ θεολογίαν, ἡ Παράδοσις ταυτίζεται ὄχι μόνον πρὸς τὴν δεδομένην καὶ στατικὴν θεανθρωπικὴν δομὴν τῆς Ἐκκλησίας («ἐκκλησιαστικὴ» διάστασις τῆς Παραδόσεως), ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν ἀείποτε δραστηριοποιουμένην καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας ἐπεκτεινομένην ζωὴν τῆς Ἐκκλησίας («εσχατολογικὴ» ποσοπτικὴ τῆς Παραδόσεως).

Ἡ Παράδοσις, νοουμένη καὶ ὑφισταμένη κατὰ τρόπον ὑπαρξιακὸν ἐντὸς τῆς Ἐκκλησίας, χωρεῖ ἐνσυνειδήτως, πλὴν καὶ ὅλως ἀβιάστως, διὰ τῆς μονίμου Χάριτος τοῦ Κυρίου καὶ τῆς φλεγούσης πνοῆς τοῦ Παρακλήτου, ὡς ἀμφοτέρωτα ταῦτα ἐπενεργοῦν ἐπὶ τῶν ψυχονοητικῶν δυνατοτήτων τῶν ἀνθρώπων, χωρεῖ, ὡς ἐμπειρία καὶ διδασκαλία, πρὸς τὰ πρόσω τῆς ὅλης ἱστορίας τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου («Heilsgeschichte»), ἥτοι πρὸς τὴν «ἀλήθειαν» — τὴν ἐλευθεροῦσαν ἀλήθειαν¹ — πρὸς τὴν «ἀνακεφαλαίωσιν» — τὴν ἐν Χριστῷ ἀνακεφαλαίωσιν² — καὶ πρὸς τὸ «τέλος» — τὸ ἐλευσόμενον τέλος ἐν τῇ Παρουσίᾳ τοῦ Κυρίου³.

Εἰς τὴν μοναδικὴν ταύτην ὑπερφυσικὴν ἐν τῇ ἱστορίᾳ λειτουργίαν τῶν «θείων πραγμάτων», τὴν «δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν» θεόθεν προβλεφθεῖσαν καὶ οἰκονομηθεῖσαν, δομεῖται ἡ ἔννοια καὶ πραγματικότης τῆς «Ἀληθοῦς» καὶ τῆς «Μιᾶς» Ἐκκλησίας, τῆς ὁποίας ἡ (πιστότης) καὶ ἡ «ἐνότης» διασφύζονται καὶ ἀναγνωρίζονται ὡς μὴ διασπώμεναι ἢ διασαλευόμεναι, μόνον ἐφ' ὅσον ὑπάρχει καὶ διατηρεῖται ἀδιάσπαστος καὶ ἀδιατάρακτος ἡ λειτουργία αὕτη τῆς Ἱ. Παραδόσεως. Καὶ εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἀκριβῶς, ὁ ὄντολογικῶς ἀδιαμφισβήτητος δυναμικὸς χαρακτήρ τῆς Ἱ.

1. Ἱωάν., γ', 32

2. Ἐφ., α', 10

3. Ματθ., κδ', 14.

Παραδόσεως διαφοροποιείται *θετικῶς ἢ ἀρνητικῶς*, ὑπὸ μὲν τὴν θετικὴν ὄψιν τοῦ πράγματος νοουμένης τῆς ἀκριβείας καὶ ὀρθότητος εἰς τὰ ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ὡς Πληρώματος πιστευόμενα καὶ διδασκόμενα, ἅμα δὲ καὶ κατὰ τὴν «μετάδοσιν» («παράδοσιν») τούτων ὡς στοιχείων ὀρθοδοξίας καὶ ὀρθοπραξίας, ὑπὸ δὲ τὴν ἀρνητικὴν ὄψιν ἐμπλεκόμενης ὀλοκλήρου τῆς περὶ αἰρέσεως καὶ σχίσματος πραγματικότητος, ἥτις καὶ εἶναι ἡ ἀντίθετος φορὰ καὶ ὁ ἀντίπους τῆς ὡς ἄνω ὀρθοδοξίας καὶ ὀρθοπραξίας ἐν τῇ ζωῇ τῆς Ἐκκλησίας.

Ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, παραλλήλως πρὸς τὰ Μυστήρια ὑπάρχει ὁ Λόγος, παραλλήλως πρὸς τὸ Δόγμα καὶ τὴν καθεστηκυῖαν Θεολογίαν ὑπάρχει ἡ Μυστικὴ ἐμπειρία, ἡ βιουμένη Πίστις, ἡ βιωματικὴ Θεολογία αὐτῆς. Ἡ Παράδοσις διήκει δι' ὅλων τούτων. Καὶ εἶναι ὅλα ταῦτα ὁμοῦ.

Πάντα τὰ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ζῶντα καὶ κινούμενα στοιχεῖα τῆς θεόθεν ἀποκαλυφθείσης Ἀληθείας, τὰ ἀεὶ ἀναμοχλευόμενα καὶ βιούμενα, τὰ ἀεὶ «εἰς ἀκοὴν πίστεως» διδασκόμενα καὶ ἀεὶ «ἐξ ἀκοῆς» πιστευτὰ καὶ ἀποδεκτὰ γενόμενα¹, τὰ ἀεὶ μεταδιδόμενα καὶ ἀεὶ παραλαμβανόμενα, ἐν πιστότητι καὶ ἀκριβείᾳ, διὰ γε τὴν ἐπιμαρτυρίαν τοῦ Πνεύματος, ἐν ὁμαλῇ δὲ πάντοτε καὶ ἀδιασπάστῳ διαδοχῇ διδασκαλίας καὶ προσώπων, ὡς στοιχεῖα μορφοποιοῦντα, ἀλλὰ καὶ διασφαλίζοντα τὴν ἐκάστοτε αὔριον ἐν τῇ διδασκαλίᾳ καὶ τῇ πίστει τῆς Ἐκκλησίας, πάντα ταῦτα ἀπαρτίζουν τὴν Παράδοσιν. Ἐντὸς αὐτῆς τὸ «χθὲς» καθίσταται μόνιμον «νῦν», τοῦτο δὲ δυνάμει, καὶ βεβαίως καὶ φύσει, ἀποβαίνει τὸ ἀεὶ «αὔριον» ἐν τῷ χώρῳ τῆς Ἀληθείας.

Τοῦτο εἶναι ἡ Παράδοσις. Μία ἀδιάκοπος μετάδοσις τοῦ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀεὶ παρόντος πνεύματος τῆς Ἀληθείας, ὑπὸ τὰ συγκεκριμένα σχήματα λόγου καὶ γραφῆς, μυστικῆς ψυχονητικῆς προσλήψεως καὶ βιωματικῆς ἐμπειρίας. Πρόκειται περὶ μετάδοσεως μοναδικῆς, ἀσφαλῶς, καὶ ὅλως ἰδιαζούσης, καὶ παρὰ τὴν πολλαπλότητα τῶν «σχημάτων» καὶ τῶν «μέσων», ὅφ' ἃ μορφοποιεῖται καὶ δι' ὧν διέρχεται καὶ διοχετεύεται τοῖς ἐπιγιγνομένοις.

Ἡ Ἀλήθεια, ἀπαξ ἀποκαλυφθεῖσα καὶ δοθεῖσα ἀνθρωπίνως τοῖς ἀνθρώποις, ἐπαναδίδεται ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐντὸς τῆς Ἐκκλησίας. Τοῦτο δὲ συμβαίνει ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἱστορίας τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ οὕτως ἀκριβῶς ἡ Παράδοσις ἀποβαίνει ἡ ἀδιάσπαστος συνέχεια μιᾶς ὄντως μοναδικῆς πράξεως ἐν τῇ ζωῇ, μιᾶς ὄντως ἐξόχου καὶ ὑπερφυσικῆς — ἐν ὅλῃ τῇ φυσικότητί της — λειτουργίας, τὴν ὅποιαν μόνον ὁ ὅρος οὗτος «Παράδοσις», μοναδικὸς καὶ οὗτος ἐντὸς τῆς ἱστορίας τῆς χριστιανικῆς Γραμματείας², δύναται νὰ ἀποδώσῃ.

1. Γ α λ., γ', 2· Ρ ω μ., ι', 17.

2. Ἴδε τὰς ἐννοίας τοῦ ὅρου εἰς τὴν κλασσικὴν, τὴν ρωμαϊκὴν καὶ τὴν μεσαιωνικὴν περιόδον παρὰ Υ. CONGAR, *La Tradition et les traditions*, vol. II, *Essai Théolo-*

Καί εἰς τοῦτο ἀκριβῶς ἐγκρίεται ὁ δυναμικός χαρακτήρ τῆς Ἱ. Παραδόσεως.

* *

Παραλλήλως ὅμως πρὸς τὴν οὕτως ἀναγνωριζομένην δυναμικότητα τῆς Ἱ. Παραδόσεως, τὸ ἕτερον συναφές στοιχεῖον, ὅπερ ἰδιαζόντως προβάλλει ἐν αὐτῇ, εἶναι τὸ τῆς ἀξίας καὶ σημασίας αὐτῆς εἰς τὴν δλην δομὴν καὶ ζωὴν τῆς Ἐκκλησίας, στοιχεῖον ὅπερ καὶ καθιστᾷ αὐτήν, τὴν Ἱ. Παράδοσιν, ἀπαραίτητον γνώρισμα τῆς Ἐκκλησίας.

Ὀντολογικῶς ἀναπόσπαστοι ἀλλήλων εἶναι αἱ πραγματικότητες Ἐκκλησίας καὶ Παραδόσεως. Δὲν νοεῖται ἡ πρώτη ἐξ ἀντικειμένου ὑπάρχουσα ἄνευ τῆς δευτέρας. Ὡς ἐπίσης καὶ δὲν ὑπάρχει ἡ δευτέρα, ἡ Παράδοσις, τοῦλάχιστον ἡ ἀληθὴς καὶ ὀρθὴ Παράδοσις, ἔξω καὶ δίχα τῆς πρώτης, τῆς Ἐκκλησίας.

Τοῦτου ὅμως τεθέντος, προβάλλει ἐξ ἑαυτοῦ τὸ ἐρώτημα: Ποῖοι οἱ τρόποι τῆς διαρκοῦς καὶ «ζωντανῆς» διατηρήσεως τῆς Παραδόσεως εἰς τὸ ἀδιάκοπον καὶ συνεχές ὀντολογικὸν «παρόν» τῆς Ἐκκλησίας;

Τὸ ἐρώτημα δὲν εἶναι σχηλαῖον. Ὅλως ἀντιθέτως. Εἶναι ἐκ τῶν ζωτικωτέρων περὶ τὴν Παράδοσιν.

Εἶναι πολὺ συνήθεις οἱ νεοφανεῖς — ἀλλ' ὄχι καὶ ἄμοιροι θεολογικοῦ ρεαλισμοῦ — ὄροι, τοὺς ὁποίους εἰσηγοῦνται ὠρισμένοι ἐκ τῶν παρ' ἡμῖν γνωστοτέρων «παραδοσιολόγων» θεολόγων. Πρόκειται περὶ τοῦ ἐξῆς:

Συνήθως, οἱ τσντίζοντες τὴν Παράδοσιν πρὸς τὴν Πατερικὴν κυρίως σκέψιν, ἢ τοῦλάχιστον οἱ ἀναγνωρίζοντες εἰς τὴν παρσκαταθήκην τῶν Πατέρων καὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Συγγραφέων τὴν περισσότερον συγκεκριμένην μορφήν ἐκφορᾶς, διαστάσεως καὶ διαρκείας τῆς Παραδόσεως, ἀρέσκονται νὰ ὀμιλοῦν, οὐχὶ ἀδικαιολογῆτως, περὶ τοῦ οὕτω λεγομένου «Νεοπατερισμοῦ», ἢ τῆς «Πατερικῆς ἀνογεννήσεως», ἢ τῆς «Νεοπατερικῆς συνθέσεως» κλπ.¹

Ἡ ἔννοια καὶ ἐρμηνεία τῶν ὄρων τούτων εἶναι ἡ ἐξῆς: Ὁ σύγχρονος θεολογῶν ἄνθρωπος ἐν τῇ Ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ δέον νὰ ἀνεύρη καὶ ἐπανακτῆσῃ αὐτό, ὅπερ ἄλλως καλεῖται «πατερικός τρόπος τοῦ σκέπτεσθαι», ἀκο-

gique (Paris, éd. Fayard, 1963), σελ. 22 κ.ἐξ., ἔνθα καὶ ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία, ἐν σημειώσεσιν.

1. Ἴδε τὴν συνοπτικὴν ἐργασίαν ἐν προκειμένῳ τοῦ Κ. ΠΑΠΟΥΛΙΔΗ, Πατερικὴ Παράδοσις καὶ ἀνανέωσις τῆς ἀποστολῆς τῆς Ἐκκλησίας παρὰ G. Florovsky, A. Schmemmann καὶ O. Clément, ἐν Τόμῳ «Παράδοσις καὶ ἀνανέωσις εἰς τὴν Ἐκκλησίαν» (Θεσσαλονίκη, ἔκδ. Περιοδ. «Γρηγ. Παλαμᾶς», 1972), σελ. 83/98, ἔνθα καὶ τὰ σχετικὰ βιβλιογραφικὰ δεδομένα ἐκ τῶν τριῶν τούτων Ρώσων θεολόγων.

λουθῶν τὸ πνεῦμα καὶ τὸ σύστημα τῶν Ποτέρων. Τοῦτο δὲ πράττων, ὀφείλει ὁ θεολόγος νὰ ἐπιδιώκη καὶ ἐπιτυγχάνη τὴν δημιουργίαν τῆς θεολογικῆς ἐκείνης ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ κινήσεως καὶ φορᾶς, καθ' ἣν τὸ ὅλον θεολογικὸν ἔργον δὲν θὰ περιορίζεται ἀπλῶς εἰς τὸ μιμεῖσθαι ἢ τὸ ἐπαναλαμβάνειν τοὺς Ποτέρας, εἰς τὸ παρσπέμειν ξηρῶς καὶ μὲ ἐπιστημολογικὴν — ἔστω — ἀκρίβειαν εἰς τὰ συγγράμματα καὶ τὰς κατὰ γράμμα διατυπώσεις καὶ ἐκφράσεις ἐκείνων, δίκην «Πατερικῶν Σειρῶν», συνήθων εἰς τὸ ἀπώτερον ὅσον καὶ εἰς τὸ πρόσφατον παρελθόν, ἀλλὰ θὰ ἀποβαίη συγκεκριμένη προσπάθεια, ἐξ ἴσου δημιουργική, ἀναβιώσεως τοῦ πατερικοῦ πνεύματος καὶ συστήματος, εἰς ἔνδειξιν καὶ ἀπόδειξιν ὅτι οὗτοι, οἱ Πατέρες, δὲν εἶναι διὰ τὴν Ὁρθοδοξίαν ἀπλοῦν γράμμα ξηρόν, ἀλλὰ καὶ πνεῦμα καὶ σύστημα καὶ ζωή, καὶ μάλιστα κ υ ρ ί ω ς πνεῦμα καὶ σύστημα καὶ ζωή.

Συμμεριζόμεθα τὰς σκέψεις καὶ τάσεις ταύτας τῶν δοκίμων συγχρόνων θεολόγων τῆς Ὁρθοδόξου Θεολογίας ἡμῶν¹.

Ἄλλὰ πέραν τῆς «πατεροκεντρικῆς» ταύτης θεωρήσεως τῆς Παραδόσεως — ἢ ὅποια θεώρησις, πρέπει νὰ ὁμολογήθῃ, ἀδικεῖ τὴν εὐρυτέραν καὶ ὀρθὴν διάστασιν τῆς περὶ Ἰ. Παραδόσεως διδασκαλίας τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν — πέρα τῆς προσπαθείας ὅπως ἐξαχθῇ ἢ Ὁρθόδοξος Θεολογία ἀπὸ τὰ τυπικῶς στενά δεδομένα τῆς Πατριстикῆς καὶ ὀδηγηθῇ εἰς τὰ εὐρύτερα ὅρια τοῦ πατερικοῦ πνεύματος καὶ συστήματος, νομίζομεν ὅτι τὸ ὑπερ ἀπαιτεῖται νὰ ἐπιτευχθῇ εἰς τὸν χῶρον αὐτὸν τῆς Ἰ. Παραδόσεως εἶναι ἢ ἐπανάκτησις ὀλοκλήρωσις τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ δυναμισμοῦ τῆς Παραδόσεως, ὡς τοιαύτης, ἥτοι ἐν τῷ συνόλῳ τῆς, ὡς βιωθείσης ἐμπειρίας καὶ ὡς χωρούσης εἰς τὰ πρόσω φορᾶς καὶ δημιουργικῆς δυνάμεως ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Εἶναι αὐτό, ὅπερ ἐν ἄλλῃ εὐκαιρίᾳ, ἀπεδώσαμεν διὰ τοῦ ὄρου «ἀ ν α π α ρ α δ ο σ ί ω σ ι ς», «re-traditioning»².

Πρόκειται, κυρίως εἰπεῖν, περὶ τῆς ἐπαναξιολογήσεως, ἐπανακτῆσεως καὶ οἰκειώσεως τοῦ ὅλου πνεύματος καὶ τῆς ὅλης πραγματικότητος τῆς Ἰ. Παραδόσεως καὶ τῆς ἐπιβολῆς καὶ ἐπικρατήσεως ταύτης ὡς βιουμένης πραγματικότητος εἰς τὴν ὅλην σκέψιν καὶ θεολογίαν, εἰς τὴν ὅλην διδασκαλίαν καὶ ζωὴν τῆς Ἐκκλησίας.

Αὐτονόητον ὅτι ἡ ἀνάγκη μιᾶς οὕτω «λειτουργούσης» καὶ οὕτω κινουμένης ὀλοκληρωτικῆς φορᾶς πρὸς τὴν ἀναβίωσιν τῆς Παραδόσεως εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, εἶναι πλέον ἢ ἐπιτακτική.

1. Χρυσοστόμου ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ, Μητρ. Μύρων, Ὁρθοδοξία τῶν Πατέρων καὶ Νεοπατερισμός: Ὁ ρ θ ο δ ο ξ ί α, 34 (1959) 239/245.

2. Χρυσοστόμου ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ, Μητρ. Μύρων, Ἡ σημασία τῆς Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς Παραδόσεως ἐν τῷ Χριστιανισμῷ: Ὁ ρ θ ο δ ο ξ ί α, 35 (1960) 60/78. Τὸ αὐτὸ καὶ αὐτοτελῶς, Σταμπούλ, 1960.

Τὰ δομοῦντα τὴν Ἱ. Παράδοσιν στοιχεῖα —ὄχι μόνον τὰ Πατερικά, ἀλλ' ὅλα ὅσα ἀπὸ κοινοῦ συγκροτοῦν ταύτην— ἀποτελοῦν ἀναμφιβόλως ἐν σύνολον ἀπολύτως δυναμικόν, ὡς εἴπομεν, ἀλλ' εἶναι ταυτοχρόνως καὶ εἰς τελείως ἰδιάζων κόσμος παλλομένων πτυχῶν τῆς Ἀληθείας, εἰς κόσμος ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἡ ἀπήχησις τοῦ Λόγου, τῆς Ἀποκαλύψεως, τῆς Γραφῆς, τῆς Χάριτος, τῆς Διδασκαλίας, τοῦ Μυστηρίου, τῆς ἐπιμαρτυρίας τοῦ Παρακλητοῦ δι' ὄρωμένων καὶ ἀοράτων, ἐν τῇ πίστει καὶ τῇ ζωῇ τοῦ Λαοῦ τοῦ Θεοῦ, ἐν τῇ ἐλπίδι, τῇ πίστει καὶ τῇ ἀγάπῃ αὐτοῦ, ἐν τῇ ἀδιακόπῳ ἀλληλουχίᾳ τῶν προσώπων, ἀπὸ τῶν Ἀποστόλων εἰς τοὺς διαδόχους των, ἀποφαινομένους ἐν Ἀγίῳ Πνεύματι καὶ ἐν συνοδικῇ συνάξει, ἢ ἀντήχησις ὅλων τούτων, λέγομεν, καὶ ὁ ἀπὸ τῆς ἀντηχήσεως ταύτης «συσσεισμός», ὅλον τοῦτο εἶναι ἢ ἀναπαράδοσίωσις». Ὡς τοιαύτη δὲ εἶναι αὕτη ἀπαραίτητος διὰ τὴν Ἐκκλησίαν.

Ἡ ἐνεργοποίησις τοῦ πράγματος τούτου ἐν τῇ Θεολογίᾳ, βεβαίως δὲν πρέπει νὰ γίνηται εἰς βάρος τῶν λοιπῶν συνδρόμων φορέων ἢ στοιχείων ἐν τῇ διατυπώσει καὶ ἐκφράσει ἐκκλησιαστικῶς τῆς ἀποκεκαλυμμένης Ἀληθείας, δὲν πρέπει νὰ γίνηται μὲ ἀνεπίτρεπτον ἀνισοβαρῆ καὶ ἀνισοσκελῆ τενισμόν τοῦ παράγοντος «Παράδοσις» εἰς βάρος τῶν λοιπῶν, δίκην «παραδοσιοκρατίας» ἀπαραδέκτου ὅσον καὶ ἀνεπιτρέπτου ἀπὸ ὀρθοδόξου πλευρᾶς. Ἡ «ἀναπαράδοσίωσις», περὶ ἧς ὁ λόγος ἐναυθῆα, δὲν πρέπει νὰ εἶναι μία ἀπλή ἀναζήτησις καὶ προσαγωγή τῶν παλαιῶν καὶ ἐτοιμῶν ἀπαντήσεων τοῦ παρελθόντος εἰς τὰ προβλήματα καὶ τὰς ἀγωνίας τοῦ παρόντος. Δὲν πρέπει νὰ εἶναι ξηρὰ ἐπανάληψις τῶν ἀπαντήσεων, τῶν συναντωμένων εἰς τὰ παλαιὰ σχήματα τῶν βιωθεισῶν ποτε Παραδόσεων καὶ ἡ κατὰ ὅλως τεχνικὸν καὶ αὐθαίρετον τρόπον ἐφαρμογὴ τούτων εἰς τὰς νοητικὰς ἀπαιτήσεις ἢ τὰς ψυχικὰς ἐφέσεις τῶν πιστῶν τῆς σήμερον. Ἀντιθέτως. Πρέπει νὰ εἶναι αὕτη μία ἐλευθερά ταύτισις τῆς διδασκαλίας καὶ τῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὸν ἀποκεκαλυμμένον λόγον τοῦ Θεοῦ, μία σύμπτωσις τῆς πίστεως καὶ τῆς διδασκαλίας τῆς Ἐκκλησίας πρὸς ὅ,τι ἀρχῆθεν ἐπιστεύθη καὶ ἐδιδάχθη ἐν αὐτῇ, μία ἔνωσις καὶ συγχώνεσις τῆς ὀρθοδοξίας καὶ τῆς ὀρθοπραξίας τῆς Ἐκκλησίας πρὸς ὅ,τι εἶναι Ἐκκλησία-Σῶμα Χριστοῦ, ὡς τοῦτο εἶναι ἀπηρτισμένον ἐκ τῶν βιωμένων πολλαπλῶν μορφῶν τῆς Παραδόσεως.

Οὕτω νοουμένη ἡ ἐπανάκτησις τῆς Παραδόσεως ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἀποβαίνει ἢ κατὰ τρόπον ὄντως περιέργον φορὰ τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὸ μέλλον, ἐν ἐξαρτήσει ὅμως καὶ πιστότητι πάντοτε πρὸς τὸ παρελθόν. Ἡ, κατὰ Π. Εὐδοκίμου εἰπεῖν, ἡ Παράδοσις εἶναι «ἡ συμφωνία μὲ τὸ μέλλον, ὅπερ ἀνευρίσκομεν εἰς τὸ παρελθόν»¹.

*
* *

1. Π. ΕΥΔΟΚΙΜΩΦ, Ἡ Ὁρθοδοξία. Μετάφρ. Ἀγαμ. Μουρτζοπούλου, (Θεσσαλονίκη, ἔκδ. Β. Ρηγοπούλου, 1972) σελ. 266.

Κατακλείοντες, λέγομεν, ὅτι ἡ Παράδοσις κατὰ βάσιν εἶναι τι τὸ βιωθὲν, καὶ ὡς τοιοῦτον, ἐν τῇ ζωῇ καὶ τῇ δομῇ τῆς Ἐκκλησίας, εἶναι τι ὅπερ ἀποβαίνει ἀντικείμενον ἀναμνήσεως, ἐνθυμήσεως, ἀλλὰ καὶ τι πλεόν καὶ πολλῷ πλεόν, ἀντικείμενον βιώσεως καὶ ἀναβιώσεως.

Καὶ ἀκριβῶς, ἐπειδὴ τὸ βιωθὲν ἐν τῇ Παραδόσει ἀναβιοῦται ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, διὰ τοῦτο ἡ Παράδοσις ἀποβαίνει παράγων περαιτέρω δημιουργικὸς τῆς εἰς τοὺς αἰῶνας ἐπιβιώσεως τῆς Ἐκκλησίας. Τοῦτο δὲ ἐφ' ὅσον καὶ διότι Παράδοσις δὲν εἶναι μόνον σύνολον βιωθεισῶν ἐμπειριῶν, ἢ προϋπάρξασαι μορφαὶ ἐκφράσεως ἐξωτερικευθεισῶν, εἴτε διὰ τοῦ προφορικοῦ εἴτε διὰ τοῦ γραπτοῦ λόγου, ἀντιλήψεων καὶ διδασκαλιῶν. Ἀλλὰ διότι Παράδοσις εἶναι, πολλῷ μᾶλλον, ἡ συνεχὴς καὶ ἀδιάκοπος μαρτυρία τῆς διαρκοῦς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ Ὅπερ ἀπέστειλεν Οὗτος ἐν χρόνῳ Πνεύματος Ἁγίου ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ Του καὶ διὰ ταύτης ἐν τῷ κόσμῳ Του. Ἀκριβῶς δὲ ἡ μετάβασις ἀπὸ τὴν ἀνάμνησιν εἰς τὴν βίωσιν, τὴν ἀποδοχὴν καὶ τὴν ἀναβίωσιν τῆς διαρκοῦς ταύτης παρουσίας τοῦ Ὑπερφυσικοῦ στοιχείου εἰς τὴν ζωὴν τῆς Ἐκκλησίας καθιστᾷ τὴν Παράδοσιν πραγματικὴν δυναμικὴν ὅσον καὶ ἀπαραίτητον δι' αὐτήν, διὰ τὴν Ἐκκλησίαν¹.

Πάντα ταῦτα καταδεικνύουσιν, ὅτι ὁ παράγων («Ἱερὰ Παράδοσις») δέον νὰ ἐπανεύρη καὶ ἐπανακτῆσῃ τὴν ἐμπρέπουσαν θέσιν καὶ σημασίαν του εἰς τὴν δομὴν καὶ τὴν ζωὴν τῆς Ἐκκλησίας ὀλοκλήρως καὶ οὐσιαστικῶς. Ἀσφαλῶς δὲ καὶ κατὰ πρῶτον καὶ κύριον λόγον τοῦτο πρέπει νὰ συνειδητοποιηθῇ ἐντὸς τῆς εὐρυτέρας σφαιράς τῆς θεολογικῆς σκέψεως καὶ τῆς θεολογικῆς κατεργασίας ἐν τῇ συγχρόνῳ Ὁρθοδοξίᾳ.

Μόνον μία ἀναγεγεννημένη καὶ ἀναβεβαπτισμένη ἐντὸς τῆς ἀκριβῶς ἐπαναξιολογουμένης καὶ ἐπανακτωμένης Ἱερᾶς Παραδόσεως Ὁρθόδοξος Θεολογία, δύναται νὰ ἐγγυηθῇ φωτεινότητα καὶ λάμψιν καὶ ἔλξιν καὶ προβολὴν τῆς Ὁρθοδοξίας, οἷαν καὶ ὅσῃν ἀναμένουσιν οἱ πάντες. Καὶ μόνον μία ἐπαναφορὰ τῆς Ἱερᾶς Παραδόσεως εἰς τὰ ὀρθῶς ἐσταθμισμένα ὄρια τῆς ἀκριβοῦς ἀξιολογήσεως καὶ ἀναγνωρίσεώς της, ὡς παράγοντος ἐξισορροποῦντος τὰ ὀρθὰ κριτήρια σχέσεων, ἀλλὰ καὶ μετοχῆς τῶν ἐπὶ μέρος χριστιανικῶν ὀλοτήτων εἰς τὸ Σῶμα τῆς «Μιᾶς, Ἁγίας, Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας», ὀλοτήτων συναντωμένων, ἢ ὀφειλουσῶν νὰ συναντηθῶσιν ἐν τῇ μιᾷ Ἀποκεκαλυμμένη Ἀληθείᾳ καὶ ἐν τῷ ἐνὶ χώρῳ τῶν παραδεδομένων Μυστηρίων τῆς Χάριτος, μόνον μία τοιαύτη ἰσόρροπος λειτουργία τοῦ παράγοντος τῆς Ἱ. Παραδόσεως δύναται νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἐνότητα τῆς πίστεως καὶ τὴν κοινωνίαν καὶ ἐπανάνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν.

Εἰς τὴν ὁμιλίαν ἡμῶν περὶ τῆς Σημασίας τῶν Παραδόσεων Ἀνατολῆς

1. Πρβλ. W. KASPER, *Rénouveau de la méthode théologique*, Trad. de l' allemand par A. Liefooghe. (Paris, éd. du Cerf, 1968) p. 43 καὶ Σημ. 13.

καὶ Δύσεως ἐν τῷ Χριστιανισμῷ, ἐν ἔτει 1959, ἐν τῇ τότε Κεντρικῇ Ἐπιτροπῇ τοῦ Π.Σ.Ε., ἐν Ρόδῳ, ἐλέγομεν ἐπὶ λέξει ταῦτα:

«Δὲν δυνάμεθα νὰ ἀποβλέψωμεν εἰς ἐκκλησιολογικὴν ἀνοικοδομὴν τοῦ Σώματος τοῦ Χριστοῦ, εἰς ἐπανάνωσιν καὶ ἐνότητα, ἄνευ εἰλικρινοῦς προσπαθείας καὶ φορᾶς πρὸς τὴν «ἀναπαραδοσίωσιν», πρὸς αὐτὸ ἕπερ ἀποκαλοῦμεν «re-traditioning»¹.

Τοῦτο, νομίζομεν, ἰσχύει καὶ θὰ ἰσχύη διὰ πολὺ ἀκόμη, ἐὰν μὴ καὶ διὰ πάντοτε.

---

1. Χρυσοστόμου ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ, Μητρ. Μύρων, Ἡ Σημασία τῆς Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς Παραδόσεως ἐν τῷ Χριστιανισμῷ: Ὁ ρ ο δ ο ξ ί α, 35 (1960) 60/78.

RESUMÉ

L' auteur, dans la Préface, décrit le caractère de son travail. C' est une étude d' introduction, mise à la disposition de la Commission Panorthodoxe Préparatoire du Saint et Sacré Concil de l' Eglise Orthodoxe, qui a eu, comme on le sait, sa première réunion sous la Présidence de l' auteur, à Chambésy de Genève, en 1971. Ce fut une étude présentée à la dite Commission Panorthodoxe au nom de l' Eglise de Constantinople, sous le titre «Les Sources de la Révélation».

Cette partie du travail, consacré à la Tradition, est le propre travail de l' auteur, tandis que la Ière partie, sur l' Ecriture Sainte, est de son collègue, M. Emm. Photiadès. Tous les deux sont Professeurs à l' Ecole de Théologie Orthodoxe de Halki (Istanbul).

Le cadre extérieur de l' étude ainsi étant précisé, l' auteur souligne ensuite l' importance du sujet de la Tradition pour l' Eglise Orthodoxe en elle-même et dans ses relations avec le monde chrétien, ainsi que pour le Dialogue Oecuménique en général. Il fait une toute première allusion à la problématique qui existe dans l' Orthodoxie contemporaine, aussi bien qu' aux différences de conception et aux différences de vue qui distinguent l' Orthodoxie du Catholicisme Romain et du Protestantisme.

Après cette introduction, l' auteur, toujours fidèle au caractère scientifiquement et méthodologiquement étroit d' une étude sommaire d' introduction, il traite en trois chapitres les questions suivantes:

1.- Sous le titre «La Vérité révélée par Dieu», il examine l' acte et le contenu de la Révélation Divine sous sa double forme, orale et écrite; il précise le rôle principal du Christ et de ses Apôtres à la transmission de la Révélation, qui a été faite «de manière humaine, en faveur de l' homme et pour le salut de l' homme». C' est ainsi que la Révélation, donnée dans sa plénitude par tout ce qui a été dit, écrit et vécu dans l' Eglise primitive, est conservée et transmise comme la «Tradition Apostolique et Ecclésiastique».

2.- Sous le titre «Définition, sens et traits de la Tradition Sa-crée», l' auteur donne la définition théologique de la Tradition. Il souligne tout particulièrement, non pas seulement la relation étroite entre

Ecriture et Tradition, mais aussi le fait objectivement non discutable dans la Théologie, que ces deux formes de la Vérité Révélée ont une valeur toujours égale. Dans cette ligne il présente les données les plus éloquentes et représentatives de la Bible et de la Patristique, pour entreprendre une longue analyse du terme «παράδοσις», «μετάδοσις», «*transmission*», dans sa quadruple dimension, à savoir: a) celui qui transmet, b) ce que l' on transmet, c) l' acte de la transmission elle-même, et d) ceux à qui cette transmission est destinée.

Ces quatre principes suffisent pour préciser pleinement le sens de la Tradition Sacrée dans l' Eglise et dans l' histoire du salut, ainsi que pour éliminer tout malentendu théologique et toute interprétation fausse de la Tradition qui ne serait pas orthodoxe.

3.- Dans un large 3ème chapitre, sous le titre «Facteurs cohérents dans la Tradition, les facteurs Divin, Ecclésiastique et humain et les problèmes qui en dérivent», l' auteur examine l' interpénétration de ces trois facteurs dans la Tradition Sacrée.

En parlant du facteur «Divin», il précise ce qui en dérive: Dieu seul est la source de toute vérité salutaire. Ceci dit, il faut préciser combien Ecriture et Tradition sont suffisantes pour le salut, mais aussi combien les formules connues dans l' histoire de l' Eglise «*Sola Scriptura*» et «*Sola Traditio*» n' expriment pas l' enseignement vrai et traditionnel de l' Eglise, qui d' ailleurs veut que l' Ecriture soit comprise et interprétée *dans* et *par* la Tradition, c' est-à-dire dans et par cette réalité vivante dans l' Eglise que la Tradition est en elle-même.

Quant au facteur «Ecclésiastique», l' auteur traite ensuite les problèmes suivants: Les personnes qui ont été à la base de la formation de la Tradition (Apôtres-Evêques-Confesseurs etc.), ainsi que les réalités théologiques qui leur sont liées (succession apostolique - notion de la collégialité - infailibilité dans l' Eglise - institution synodale - *magisterium ecclesiae*). Ces dernières notions aboutissent à la constatation et la description de ce que nous appelons «*consensus fidelium*» et «*consensus Ecclesiae*», qui sont aussi d' une importance capitale pour l' Orthodoxie, dans laquelle plus que jamais on discute passionnément sur la place du Laïcât dans le Mystère Ecclésial.

En ce qui concerne le troisième facteur, le facteur «humain», que la Tradition implique directement, l' auteur insiste sur deux notions principales: a) que l' homme est celui *par lequel* la Tradition se transmet, et b) que l' homme aussi est celui *pour lequel* cette transmission se fait.

C' est donc sous ces deux aspects que l' on a la dimension anthropologique de la Tradition. C' est la même dimension que l' Antiquité Patristique, et surtout Saint Vincent de Lérins, ont voulu souligner et décrire de manière particulière.

L' auteur examine ce que ce Père de l' Eglise formule dans son «*Commonitorium*», en parlant de l' universalité, de l' antiquité et de la conformité de la Tradition. Il met ces trois qualifications en relation et en dépendance de l' homme qui *croit* dans l' Eglise. Il précise ainsi que c' est la *foi* qui —dans un certain sens— crée une espèce de critère subjectif de la vérité dans la Tradition. C' est ce critère de la foi, d' ailleurs, qui caractérise et classifie —pour ainsi dire— chaque parsonne dans l' Eglise comme appartenant à la *vraie* ou à la *fausse* foi, ou, autrement dit, à l' *orthodoxie* ou à l' *hérésie*.

En ce qui concerne les formes sous lesquelles la Tradition a été confiée à l' Eglise à travers les siècles, l' auteur fait une énumération et une courte description de chacune d' elles.

Parmi ces formes: les paroles et les actes liturgiques, comme manifestations concrètes de la «*lex orandi*», ainsi que les Pères de l' Eglise, sont traités avec une attention particulière.

L' auteur donne la définition théologique aussi bien que pragmatique des Pères. Il fait la distinction —et ceci non pas seulement du point de vue terminologique— entre Pères, Docteurs, Confesseurs, Ecrivains Ecclésiastiques etc. et il cherche à préciser les termes chronologiques de la Patristique. Il finit par une discussion sur le sujet d' un grand intérêt, de l' autorité des Pères dans la Tradition, comme de ce qu' on appelle, plus largement, «*consensus Patrum*» dans l' Eglise.

En conclusion, l' auteur, qui pose ainsi les problèmes fondamentaux sur la question de la Tradition, parle du caractère «*dynamique*» de la Tradition et de sa «*valeur*», comme donnée théologique et un fait historique. Cette valeur, selon l' auteur, doit être mise en évidence par toutes les Eglises; elle doit être révalorisée et retrouvée dans l' Eglise Universelle. Il exprime sa conviction par un terme cher à lui, celui de «*re-traditioning*».